

نیازسنجی تربیتی و آموزشی و اولویت‌بندی آن در بسیج^۱

Educational and training needs assessment and prioritize the mobilization

محمدباقر حبیبی*، مژگان فقیری**، سیداسماعیل موسوی***، آمنه سلیقه‌دار****
رضا اسلامی*****، هادی ایمانی*****

Abstract

Introduction: effective planning depends on needs assessment and determines preference, in this context research projects under the above two questions is to enforce, training and educational needs what are? These needs with what are those priorities?

Method: this study descriptive and analytical, which a combination of techniques is used in the assessment. Tool is Questionnaire, is. Cluster sampling and sample 3500 people have been mobilized from the members. Validity and content validity of the questionnaire to determine the type of credit through the calculation of the 94 alpha Kerenbakh. Is calculated for the entire questionnaire. Data collected using statistical tests such as Friedman coefficient and Chi square and. Analysis has been.

Results: The most important training and educational needs of mobilization in order of preference are: 1) Believe - cultural, 2) Defense - Security, 3) psychological, 4) scientific, 5) political insight, 6) Social 7) organization and management.

Discussion: These findings can be concluded that managers in the field of education and training programs with giving priority to the educational needs of the concepts and knowledge transfer and creation of learner's has emphasized behavioral skills through various educational and training needs, beliefs and cultures are the first priority.

Keywords: mobilization needs assessment, training needs, training needs.

چکیده

مقدمه: برنامه‌ریزی موثر در گرو نیازسنجی و تعیین اولویت‌هاست. در این راستا، طرح پژوهشی فوق با دو سؤال زیر به اجرا گذارده شده است، نیازهای تربیتی و آموزشی بسیج کدامند؟ این نیازها دارای چه اولویت‌هایی هستند؟

روش: روش تحقیق توصیفی تحلیلی است که از فنون ترکیبی در نیازسنجی بهره گرفته است. پرسش‌نامه محقق ساخته است. نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای و تعداد نمونه ۳۵۰۰ نفر از اعضای بسیج بوده است. روایی پرسش‌نامه از نوع روایی محتوایی و تعیین اعتبار آن از طریق محاسبه آلفای کرباخ برابر ۰/۹۴ برای کل پرسش‌نامه محاسبه شده است. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون‌های آماری همچون فریدمن، ضریب همبستگی و مربع کای و تجزیه و تحلیل شده است.

نتایج: مهم‌ترین نیازهای تربیتی و آموزشی بسیج به ترتیب اولویت عبارتند از: (۱) اعتقادی- فرهنگی، (۲) دفاعی- امنیتی، (۳) روانشناختی، (۴) علمی، (۵) بصیرت سیاسی، (۶) اجتماعی، (۷) سازمانی و مدیریتی.

بحث: از یافته‌های فوق می‌توان نتیجه‌گیری کرد که مدیران در حوزه برنامه‌ریزی‌های آموزشی و تربیتی با اولویت دادن به نیازهای تربیتی بر امر انتقال مفاهیم و دانش بر فراگیران و ایجاد مهارت‌های رفتاری تاکید کرده و از میان نیازهای متنوع تربیتی و آموزشی، نیازهای اعتقادی و فرهنگی در اولویت نخست قرار دارند.

کلید واژه‌ها: بسیج، نیازسنجی، نیازهای آموزشی،

نیازهای تربیتی

E-mail: Hobbi1385@gmail.com

* استادیار دانشگاه جامع امام حسین(ع).

** کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی.

*** کارشناس سازمان بسیج مستضعفین.

**** کارشناس سازمان بسیج مستضعفین

***** کارشناسی ارشد MBA.

***** دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت فناوری اطلاعات.

۱- این پژوهش با حمایت معاونت محترم تربیت و آموزش بسیج مستضعفان در سال ۱۳۸۸ اجرا و بخشی از یافته‌های آن در این مقاله ارائه شده است.

مقدمه

در نظام جمهوری اسلامی ایران بسیج همواره به عنوان مهم‌ترین بستر حرکت مردمی و قاعده اصلی هرم سازمانی سپاه پیشگام تحول و تعالی بوده است و در حال حاضر نیز در سازمان بسیج مستضعفین تحول و تعالی در حوزه آموزش و تربیت از اهم اقدامات است (حبی، ۱۳۸۳، ۱۳۸۷). در این راستا، یکی از نیازهای اساسی در تحول و تعالی در حوزه آموزش و تربیت نیازشناسی است. لذا این مقاله با توجه به نیاز سازمان، ادبیات موضوع نیازهای تربیتی و آموزشی بسیج را مورد بررسی قرار داده است و در ابتدا مروری بر مفاهیم آموزش و تربیت شده، سپس به بیان مباحث دیگر پرداخته شده است. آموزش از دیدگاه آرتور ربر^۱ عبارت است از: «پیش‌بردن، رشد دادن و تحریک کردن. از این‌رو آموزش فرآیندی است جهت پی‌بردن به بعضی چیزها یا برقرار کردن یک ارتباط، مخصوصاً فرایند ایجاد کردن ارتباطی که روابط اساسی بین اشیاء یا حوادث را منعکس کند». آموزش به‌عنوان یک تغییر نسبتاً دایمی در رفتار که ناشی از تجربیات عملی می‌باشد توصیف شده است (ربر، ۱۹۸۵). تربیت دارای معانی گسترده و دامنه‌داری است که طی آن، استعدادها و قوای گوناگون نهفته در نهاد انسان، برانگیخته و پرورش می‌یابد تا آدمی به منتهای کمال نسبی خود به میزان طاقت و توانایی خویش دست یابد. بسیاری از صاحب نظران، تربیت را فراهم کردن زمینه‌ها و عوامل برای به فعلیت رساندن و شکوفا کردن استعدادهای انسان در جهت مطلوب تعریف کرده اند (عباس زادگان، ۱۳۷۹؛ فیوضات، ۱۳۸۱). استاد شهید مرتضی مطهری، تربیت واقعی را همان پرورش دادن می‌داند؛ یعنی استعدادهای درونی‌ای را که بالقوه در هر چیز موجود است به فعلیت درآوردن و پروردن (ملکی، ۱۳۸۶).

از طرفی اهمیت آموزش‌های سازمانی و نقش آن در حیات سازمانی مانند بسیج مستضعفین بر کسی پوشیده نیست با این حال می‌توان برخی از مزایای آموزش‌های سازمانی را بدین ترتیب برشمرد؛ ارتقای اطلاعات، دانش

و مهارت‌های افراد، افزایش همبستگی افراد با اهداف سازمان، کاهش حوادث و خطرات، کمک به تغییرات سازمانی، ایجاد علاقه و دل‌گرمی نسبت به سازمان و افزایش بهره‌وری، کارایی و اثربخشی (کثیری نژاد، ۱۳۸۴، عباس‌زادگان، ۱۳۷۹).

در این راستا، یکی از مهم‌ترین روش‌هایی که می‌تواند آموزش را اثربخش سازد، ارایه برنامه مبتنی بر نیازسنجی است. امروزه این نیازها هستند که برنامه‌ها را جهت داده و راهبری می‌نمایند. به تعبیری دیگر امروزه آموزش‌ها، نیاز محور است، از این‌رو در برنامه‌ریزی‌های تربیتی و آموزشی نیازسنجی ضروری‌ترین کار محسوب می‌شود. اما باید توجه داشت که نیازسنجی موضوعی غامض و پیچیده است، چرا که تبدیل یک نیاز و تقاضا از مجموعه‌ی دستورالعمل‌ها، روش‌ها و سیاست‌ها به موضوعاتی آموزشی و کاربردی، مستلزم مهارتی پیچیده است (حبی، فقیری، ۱۳۸۲). مشکلات عملکردی که می‌تواند از طریق آموزشی و تربیتی حل شوند، اغلب خیلی زیادند و درباره آن‌ها تفکر نشده است. هر برنامه آموزشی و تربیتی با تعیین نیازها شروع می‌شود. گلدشتین اظهار می‌دارد که متأسفانه بسیاری از برنامه‌های آموزشی و تربیتی محکوم به شکست هستند، زیرا بدون نیازسنجی و بررسی نیازهای سازمان و افراد شرکت‌کننده در دوره صورت می‌گیرد (علاقه‌مند، ۱۳۸۱).

در نگاه اول ده‌ها و صدها موضوع آموزشی و تربیتی ذهن دست‌اندرکاران تربیت و آموزش بسیج را به خود مشغول می‌سازد، به نحوی که نمی‌توانند به سادگی و بدون تعیین اولویت، موضوعاتی را انتخاب و در برنامه‌های تربیتی و آموزشی بسجیان بگنجانند. از این‌رو احصاء نیازهای آموزشی و تربیتی اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد که در ادامه نیازسنجی تعریف عملیاتی شده و به تحقیقات پیشین اشاره می‌گردد.

مفاهیم و رویکردها

برای نیاز تعاریف و برداشت‌های مختلفی ارائه شده است که صرف نظر از تفاوت‌ها در برداشت‌ها، می‌توان

1- Arthur Reber.

رویکرد توسعه‌ای (ولنت، ۲۰۱۰) و رویکرد هزینه منفعت (وانگ، ۲۰۱۰) پدید آمده است که هرکدام با دیدگاه مختص خود به وجود آمده‌اند.

از طرفی الگوها و مدل‌های مختلفی جهت نیازسنجی پدید آمده‌اند که برخی از آن‌ها بدین قرارند؛ الگوی ترند، الگوی پی‌دی.کا. الگوی نیازسنجی جهانی، الگوی نیازسنجی هوستون، الگوی کلاین، الگوی بورتون و مریل، الگوی نیازسنجی اتحادیه نظام آموزشی و الگوی تحلیل وظیفه (عباس‌زادگان، ۱۳۷۹، فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، کثیری‌نژاد، ۱۳۸۴، ولنت، ۲۰۱۰، راس، ۲۰۰۸، وانگ، ۲۰۱۰). همین‌طور فنون مختلفی برای نیازسنجی آموزشی طی تحقیقات مختلف به دست آمده است که برخی را بدین ترتیب می‌توان نام برد: فن دلفی، فن فیش باول، فن رویداد مهم، فن تل استار، فن درخت خطا، فن شبیه‌سازی و بازی، فن بارش فکری، فنون مبتنی بر رایانه (عباس‌زادگان، ۱۳۷۹، فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، وانگ، ۲۰۱۰، راس، ۲۰۰۸، فرگ، ۲۰۰۹، پلگرم، ۲۰۰۲، مک‌دونالد، ۲۰۰۲) و بسیاری دیگر که در این تحقیق از دیدگاه و رویکردی موضوعی و با استفاده از الگوی نیازسنجی اتحادیه نظام آموزشی و یا فوننی که در ادامه بیان گردیده، بهره گرفته شده است.

در بخش دفاعی و نظامی تحقیقات نیازسنجی، انجام پذیرفته است، از جمله پژوهشی است که تحت عنوان «بررسی نیازهای آموزشی پژوهشگران پژوهشگاه علوم و تکنولوژی دفاعی» توسط نجات ثابت (۱۳۷۱)، انجام شده است. وی در این پژوهش به منظور طراحی و برنامه‌ریزی آموزشی بهینه جهت پژوهشگران به بررسی نیازهای آموزشی آنان پرداخته است و به مدل‌های نیازسنجی آموزشی، فن‌های تعیین نیاز اشاره شده است. به منظور برآورد نیازهای آموزشی از طریق نظرخواهی از مدیران و مسئولان منطبق بر روش قیاسی تحقیقی توسط فرهادی بر نیروهای بسیجی انجام پذیرفته است (فرهادی، ۱۳۸۲). پژوهش‌های دیگری نیز به نحوی به موضوع نیازسنجی پرداخته‌اند، از جمله «بررسی نظام آموزشی سپاه توسط» سادات‌طوسی (۱۳۸۱)، بررسی نظام آموزشی افسران سپاه و آرایه الگوی بهینه توسط

تعریف نیاز را از دوجنبه اسم و فعل ارائه کرد. نیاز به عنوان اسم به فاصله بین وضع موجود و وضع مطلوب و یا فاصله بین وضع جاری و وضعیت ایده آل اشاره دارد، به طوری که نیاز یک مساله و مشکل عمده می‌باشد. نیاز به عنوان فعل عبارت است از «آنچه که مورد احتیاج و یا مطلوب» است و آنچه که ضروری است تا فاصله را پر کند که معمولاً به شکل راه‌حل‌ها و وسایل رسیدن به هدف نمایان می‌گردد. به طوری که طبقه‌بندی‌های مختلف از نیاز با توجه به این‌گونه تعاریف و برداشت مختلف صورت پذیرفته است (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵).

در مورد تعریف نیازسنجی در حوزه تعلیم و تربیت، مفاهیم دیگری نیز وجود دارند که به دلیل شباهت با نیازسنجی، با آن یکی فرض می‌شوند، مانند شبه‌نیازسنجی، شناسایی نیازها، ارزیابی نیازها، تحلیل نیاز، تعیین نیازها، نیازسازی و ارزشیابی، در حالی که از لحاظ معنی و ماهیت عملکرد تفاوت فراوانی بین آن‌ها وجود دارد (کثیری‌نژاد، ۱۳۸۴).

نیازسنجی به یک فرایند یا جریان اشاره دارد که نتیجه آن عبارت است، از مجموعه‌ای از نیازها که براساس اولویت تنظیم شده‌اند و باید برای کاهش یا برطرف کردن آن اقدامات اساسی صورت پذیرد (علاقه‌بند، ۱۳۸۱).

نیازسنجی، «مجموعه منظم از فرایندهایی که به منظور اولویت‌بندی و تصمیم‌گیری درباره برنامه‌ها یا بهبود سازمان و تخصیص منابع از آن استفاده می‌شود. این اولویت‌گذاری بر پایه نیازهای شناسایی شده صورت می‌گیرد» (واچر^۱، ۲۰۰۱).

استوت معتقد است که نیازسنجی عبارت است از توصیف نظام‌دار آنچه که هست و آنچه باید باشد (هلموس^۲، ۲۰۰۳).

دیدگاه‌ها و رویکردهای مختلفی از نیازسنجی دارد که از جمله آن‌ها رویکرد نیازسنجی پژوهشی، رویکرد آسیب‌شناختی، رویکرد موضوعی، رویکرد عرضه محور، رویکرد اداری و مدیریتی (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۵)،

1-Wachter.
2- Hellmus.

مسئولین و دست‌اندرکاران آموزشی و تربیتی بسیج انتخاب شدند.

در مرحله سوم نمونه مورد بررسی از بسیجیان شامل ۳۵۰۰ نفر از اعضاء بسیج بودند که از میان بسیجیان کشور انتخاب شدند. با توجه به گستردگی جامعه آماری سعی شد تا با افزایش تعداد نمونه مورد بررسی به ۳۵۰۰ نفر حتی‌الامکان ضریب خطای نمونه‌گیری را کاهش داده تا معرف بودن نمونه نسبت به جامعه آماری لحاظ شده و این خصیصه افزایش داده شود. ابزار پژوهش، پرسش‌نامه محقق ساخته است. این پرسش‌نامه شامل نیازهای تربیتی و آموزشی بود که با مشارکت صاحب‌نظران و اساتید فن و مجریان در خصوص شناسایی نیازهای آموزشی بسیج طی مراحل زیر تنظیم گردید.

۱- مراحل تنظیم پرسش‌نامه

- الف) بررسی نظریه‌ها و تحقیقات انجام شده
 - ب) جمع‌آوری نظر اساتید، صاحب‌نظران و متخصصین
 - ج) تهیه گویه‌های مناسب برای شاخصه‌ها
 - د) تعدیل موضوعات و تهیه پرسش‌نامه
- ۲- روایی پرسش‌نامه
- روایی پرسش‌نامه از نوع روایی محتوایی و اخذ نظر متخصصین انجام شده است.
- ۳- پایایی پرسش‌نامه
- تعیین اعتبار پرسش‌نامه از طریق محاسبه آلفای کربناخ صورت پذیرفت که برای کل پرسش‌نامه برابر ۰/۹۴ است.

مراحل انجام کار

مراحل کار به صورت شرح زیر انجام گردیده است که به ترتیب:

- ۱- بررسی اسناد و مدارک
- مطالعه و استفاده از منابع موجود در داخل و خارج از کشور
- تعیین محورهای اساسی نیازسنجی آموزشی و تربیتی در بسیج
- تعیین ترکیب خبرگان و دست‌اندرکاران تعیین نیاز و اولویت‌های آموزشی و تربیتی در بسیج
- تعیین زمینه‌ها و موضوعات آموزشی و تربیتی بسیج

صمدی (۱۳۷۸)، «نظام آموزش بسیج و ارایه الگوی بهینه» توسط بزرگ‌زاده، سادات‌طوسی (۱۳۷۶) و «بررسی نیازهای آموزشی کارکنان مراکز تحقیقاتی درجه یک منابع طبیعی وزارت جهاد سازندگی» توسط ضیایی‌نجف‌آبادی (۱۳۷۵) است. از یافته‌های فوق می‌توان نتیجه‌گیری نمود که عمده تحقیقات انجام شده در حوزه شناسایی نیازهای آموزشی از طریق نظر سنجی از خبرگان انجام پذیرفته است.

روش

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است به طوری که شناسایی نیازهای آموزشی و تربیتی بسیج طی سه مرحله و با استفاده از فنون نیازسنجی انجام شده است. مرحله نخست، بررسی ادبیات پژوهش و روش بارش فکری انجام شده است. مرحله دوم، بررسی نظرات خبرگان و دست‌اندرکاران آموزشی با استفاده از روش دلفی انجام شده است و مرحله سوم با استفاده از روش پیمایش و نظر سنجی از بسیجیان انجام شده که همین روش مبنای اولویت‌بندی نیازها نیز قرار گرفته است.

جامعه آماری، این پژوهش شامل افراد ذیل می‌شود:

- ۱- اعضاء هیئت علمی، کارشناسان و مدیران شاغل در حوزه آموزش و تربیت بسیج
- ۲- بسیجیان

روش نمونه‌گیری خوشه‌ای است که نمونه‌گیری بدین صورت طراحی گردید، ابتدا کل کشور به پنج منطقه تقسیم و از هر منطقه یک استان انتخاب شدند. تعداد نمونه متناسب با جمعیت مرکز استان و شهرستان‌ها انتخاب شدند. در این پژوهش بسیجیان استان‌های تهران، سیستان و بلوچستان، خراسان، اصفهان، آذربایجان غربی، چهارمحال بختیاری و ۳۰ شهرستان بزرگ کشور مربوط به استان‌های فوق مورد بررسی قرار گرفتند.

نمونه مورد بررسی در مرحله اول و دوم نیازسنجی شامل گروه متخصصین و کارشناسان اجرایی و در مرحله سوم بسیجیان کشور گردید. برای گروه متخصصین و کارشناسان در مرحله دوم نیازسنجی، مجموعه‌ای متشکل از ۱۵ نفر از متخصصین و

- جمع‌آوری اطلاعات و پردازش دادها
- تهیه گزارش پایان طرح

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

داده‌های این پژوهش پس از ورود به رایانه به نرم‌افزار آماری SPSS و با استفاده از آزمون‌های آماری پارامتریک و غیرپارامتریک مناسب با فرضیه‌های پژوهشی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. موضوعات پژوهشی از طریق محاسبه فراوانی آن‌ها توصیف شده و به‌منظور به‌دست آوردن نمره هر شاخص میانگین نمره شاخص به‌دست آمد. بدین ترتیب، میانگین نمره هر موضوع با «میانگین مقیاس» مقایسه گردید و رتبه‌ها و میانگین برای هر محور و موضوع احصاء گردید. برای مقایسه گروه‌ها از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه و آزمون توکی برای مقایسه تک تک میانگین‌ها استفاده شد و برای تعیین اولویت بندی موضوعات از آماره ناپارامتریک رتبه ای فریدمن با توجه به اولویت‌های مشخص و محدود بهره گرفته شد.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیرهای جمعیت‌شناسی در جدول زیر بیان شده است:

جدول شماره ۱- ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد بررسی

ویژگی‌های جمعیت شناختی	فراوانی	درصد
وضعیت تاهل	مجرد	۱۵۵۹
	متاهل	۱۸۷۶
جنسیت	مرد	۲۱۰۲
	زن	۱۳۵۵
نوع عضویت	فعال	۲۵۵۴
	عادی	۶۸۱
مسئولیت	دارد	۱۹۹۰
	ندارد	۷۸۱
تحصیلات	دیپلم و پایین تر	۱۹۷۷
	فوق دیپلم و لیسانس	۱۲۰۶
	فوق لیسانس و بالاتر	۱۷۳

- ۲- تشکیل تیم طراحی و تحلیل گر
- انتخاب کمیته‌های کاری متناسب با اқشار بسیج
- مشاوره و نظرسنجی و دریافت عناوین پیشنهادی کمیته‌های کاری
- تعیین شاخص‌های نیازسنجی، و امتیازدهی به شاخص‌ها
- ۳- تشکیل گروه دلفای
- تدوین پرسش‌نامه اولیه
- ارسال پرسش‌نامه به متخصصین
- امتیازدهی و دریافت نظر کارشناسی متخصصین در دو یا چند نوبت
- بررسی و اعمال نقطه نظرات کارشناسان
- تکمیل پرسش‌نامه نهایی
- ۴- برگزاری جلسات کارشناسی با گروه دلفای
- برگزاری کارگاه به‌منظور وزن دادن و اولویت‌بندی
- جمع‌بندی و تعیین اولویت براساس متخصصین و کارشناسان در کمیته‌های تخصصی
- ارائه نتایج نهایی به کمیسیون و تائید کارفرما
- ۵- اجرای پیمایش
- تهیه پرسش‌نامه نهایی نیازهای تربیتی و آموزشی
- تشکیل تیم پرسشگری
- هماهنگی با استان‌ها و مراکز ذی‌ربط و معرفی پرسشگران
- مراجعه پرسشگران به واحدهای نمونه و تکمیل پرسش‌نامه‌ها

۷۴/۱	۲۵۸۵	۱ تا ۹ سال	سابقه کار
۱۳/۴	۴۶۸	۱۰ تا ۱۹ سال	
۵/۸	۲۰۲	۲۰ سال و بیشتر	
۱۱/۶	۴۰۴	۱۸-۱۲	سن
۶۳/۸	۲۲۲۵	۱۹-۳۵	
۲۱	۷۳۱	۳۶-۵۰	
۱/۶	۵۷	۵۱-۷۵	

نیازهای تربیتی و آموزشی بسیج با توجه به یافته‌های پژوهش به شرح زیر ارائه می‌گردند

جدول شماره ۲- خلاصه نتایج نیازسنجی تربیتی و آموزشی مرحله اول و دوم

۳۹- قوانین و آیین‌نامه‌های انضباطی	۲۰- تاریخ اسلام و انقلاب اسلامی ایران	۱- ولایت مطلقه فقیه
۴۰- سبک‌ها و روش‌های مدیریتی و فرماندهی	۲۱- غرب شناسی، دشمن شناسی	۲- احکام و مناسک اسلامی
۴۱- مهارت‌های تربیتی	۲۲- آشنایی با آسیب‌های عمده اجتماعی	۳- اخلاق و ارزش‌های اسلامی
۴۲- مهارت‌های برنامه ریزی، کنترل و نظارت	۲۳- مهارت‌های اجتماعی	۴- انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن
۴۳- یادگیری و یاددهی مستمر سازمانی	۲۴- مهارت‌های اعتماد سازی	۵- تولی و تبری
۴۴- مدیریت بحران	۲۵- سوی مصرف مواد و روش‌های پیش‌گیری	۶- معارف و اصول اعتقادات اسلامی
۴۵- عملیات روانی	۲۶- الگوی خانواده سالم	۷- فلسفه انتظار و مهدویت
۴۶- سرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی	۲۷- مهارت‌های زندگی	۸- امر به معروف و نهی از منکر
۴۷- امنیت ملی و دفاع همه‌جانبه	۲۸- امداد، نجات، و مردم یاری	۹- دین و زندگی
۴۸- روحیه و توان رزم	۲۹- شناسایی و پرورش استعدادهای درخشان	۱۰- خودشناسی و خودسازی معنوی
۴۹- تهدید نرم و روش‌های مقابله با آن	۳۰- سلامت روانی و روش‌های ارتقاؤ آن	۱۱- انسان شناسی
۵۰- آمادگی دفاعی	۳۱- مهارت‌های اصلاح رفتار	۱۲- قرآن، عترت و نماز
۵۱- آشنایی با جنبش نرم‌افزاری و تولید علم	۳۲- اعتماد به نفس	۱۳- فرهنگ جهاد و شهادت
۵۲- آشنایی با روش‌های مطالعه و یادگیری	۳۳- مهارت‌های ارتباطی	۱۴- فرهنگ و تفکر بسیجی
۵۳- آشنایی با فناوری‌های اطلاعات	۳۴- انگیزه و انگیزش	۱۵- مهندسی فرهنگی
۵۴- مهارت‌های تفکر خلاق و نوآوری	۳۵- مهارت‌های تیم سازی و کار تیمی	۱۶- آرمان‌های انقلاب اسلامی و پاسداری از آنها
۵۵- آشنایی با روش‌های تحقیق و پژوهش	۳۶- مهارت تصمیم‌گیری و حل مسئله	۱۷- جریان‌های سیاسی کشور و تحلیل آنها
	۳۷- مهارت‌های رهبری و نفوذ	۱۸- توجیه و هدایت سیاسی
	۳۸- مهارت‌های سازماندهی و انسجام‌بخشی	۱۹- فنون بررسی و تحلیل سیاسی

جدول شماره ۳- اولویت بندی نیازهای عقیدتی بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	الف - نیازهای عقیدتی	
۹/۲۰	ولایت مطلقه فقیه	۱
۸/۴۳	خودشناسی و خودسازی معنوی	۲
۸/۳۵	اخلاق و ارزشهای اسلامی	۳
۸/۳۵	قرآن، عترت و نماز	۴
۸/۲۴	فلسفه انتظار و مهدویت	۵
۸/۱۰	دین و زندگی	۶
۸/۰۰	امر به معروف و نهی از منکر	۷
۷/۹۶	احکام و مناسک اسلامی	۸
۷/۸۶	فرهنگ جهاد و شهادت	۹
۷/۸۳	معارف و اصول اعتقادات اسلامی	۱۰
۷/۷۹	انسان شناسی	۱۱
۷/۷۷	انقلاب اسلامی و ریشه های آن	۱۲
۷/۷۱	تولی و تبری	۱۳
۷/۶۸	فرهنگ و تفکر بسیجی	۱۴
۶/۷۳	مهندسی فرهنگی	۱۵

مربع کای دو برابر با ۱۰۶۱/۵۶ و درجه آزادی ۱۴ در سطح معنی دار ۰/۰۰۱ بر اساس نتایج آزمون فریدمن می باشد. بر اساس جدول فوق در عرصه عقیدتی موضوع ولایت فقیه با ۹/۲۰ در اولویت نخست و موضوع مهندسی فرهنگی با ۶/۷۳ در رتبه نهایی قرار دارد.

جدول شماره ۴- اولویت بندی نیازهای بصیرت سیاسی (جریان شناسی بر اساس آزمون فریدمن)

میانگین رتبه	ب- نیازهای بصیرت سیاسی
۴/۲	۱- آرمان های انقلاب اسلامی و پاسداری از آنها
۴/۱۸	۲- تهدید نرم
۴/۰۶	۳- غرب شناسی، دشمن شناسی
۳/۹۹	۴- جریان های سیاسی کشور و تحلیل آنها
۳/۹۶	۵- تاریخ اسلام و انقلاب اسلامی ایران
۳/۸۷	۶- توجیه و هدایت سیاسی
۳/۷۳	۷- فنون بررسی و تحلیل سیاسی

مربع کای دو برابر با ۱۹۷/۲۰۸ و درجه آزادی ۶ در سطح معنی دار ۰/۰۰۱ بر اساس نتایج آزمون فریدمن می باشد. آن ها با ۴/۲ در اولویت نخست و موضوع فنون بررسی و تحلیل سیاسی با ۳/۷۳ در اولویت انتهایی قرار دارد.

بر اساس جدول شماره ۴ در عرصه نیازهای بصیرت سیاسی موضوع آرمان های انقلاب اسلامی و پاسداری از

جدول شماره ۵- اولویت بندی نیازهای اجتماعی بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	ج - نیازهای اجتماعی
۴/۳۱	۱- الگوی خانواده سالم
۴/۲۰	۲- مهارت‌های زندگی
۴/۱۳	۳- آشنایی با آسیب‌های عمده اجتماعی
۳/۹۰	۴- امداد، نجات و مردم یاری
۳/۸۶	۵- مهارت‌های اعتمادسازی
۳/۸۱	۶- مهارت‌های اجتماعی

مربع کای دو برابر با ۲۹۵/۱۴۱ و درجه آزادی ۶ در سطح معنی‌دار ۰/۰۰۱ بر اساس نتایج آزمون فریدمن می‌باشد.

بر اساس جدول شماره ۵ در عرصه نیازهای اجتماعی موضوع الگوی خانواده سالم ۴/۳۱ در اولویت نخست و موضوع مهارت‌های اجتماعی با ۳/۸۱ در اولویت انتهایی قرار دارد.

جدول شماره ۶- اولویت بندی نیازهای روانشناختی بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	د - نیازهای روان شناختی
۳/۶۲	۱- شناسایی و پرورش استعدادها
۳/۵۳	۲- اعتماد به نفس و مهارت‌های افزایش آن
۳/۴۹	۳- سلامت روانی و روش‌های ارتقاء آن
۳/۴۹	۴- مهارت‌های اصلاح رفتار
۳/۴۵	۵- انگیزه و انگیزش
۳/۴۱	۶- مهارت‌های ارتباطی (گفتاری، نوشتاری، و رفتاری)

مربع کای دو برابر با ۴۴/۶۶۱ و درجه آزادی ۵ در سطح معنی‌دار ۰/۰۰۱ بر اساس نتایج آزمون فریدمن می‌باشد.

بر اساس جدول فوق در عرصه نیازهای روانشناختی موضوع شناسایی و پرورش استعدادها در اولویت نخست و موضوع مهارت‌های ارتباطی (گفتاری، نوشتاری، و رفتاری) با ۳/۴۱ در اولویت انتهایی قرار دارد.

جدول شماره ۷- اولویت بندی نیازهای سازمانی و مدیریتی بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	ه- نیازهای سازمانی و مدیریتی
۵/۰۹	۱- یادگیری و یاددهی مستمر سازمانی
۴/۹۱	۲- مهارت‌های برنامه ریزی، کنترل و نظارت
۵/۰۸	۳- مهارت‌های تربیتی
۴/۹۶	۴- سبک‌ها و روش‌های مدیریتی و فرماندهی
۴/۹۶	۵- قوانین و آیین‌نامه‌های انضباطی
۴/۸۵	۶- مهارت‌های سازماندهی و انسجام‌بخشی
۵/۰۹	۷- مهارت‌های رهبری و نفوذ
۴/۹۴	۸- مهارت تصمیم‌گیری و حل مسئله

مربع کای دو برابر با ۵۵/۰۳۶ و درجه آزادی ۸ در سطح معنی‌دار ۰/۰۰۱ بر اساس نتایج آزمون فریدمن می‌باشد. بر اساس جدول شماره ۷ در عرصه سازمانی و مدیریتی موضوع یادگیری و یاددهی مستمر با ۵/۰۹ در اولویت نخست و موضوع مهارت‌های تصمیم‌گیری و حل مسئله با ۴/۹۴ در رتبه نهایی قرار دارد.

جدول شماره ۸- اولویت بندی نیازهای دفاعی و امنیتی بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	و- نیازهای دفاعی و امنیتی
۴/۱۸	۱- امنیت ملی و دفاع همه‌جانبه
۴/۱۲	۲- روحیه و توان رزم
۴/۰۲	۳- مدیریت بحران
۴/۰۲	۴- سرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی
۳/۹۵	۵- آمادگی دفاعی
۳/۸۵	۶- تهدید نرم و روش‌های مقابله با آن
۳/۸۵	۷- عملیات روانی

مربع کای دو برابر با ۱۲۱/۶۲۷ و درجه آزادی ۶ در سطح معنی‌دار ۰/۰۰۱ بر اساس نتایج آزمون فریدمن می‌باشد.

بر اساس جدول فوق در عرصه دفاعی - امنیتی موضوع امنیت ملی و دفاع همه جانبه با ۴/۱۸ در اولویت نخست و موضوع عملیات روانی با ۳/۸۵ در رتبه نهایی قرار دارد.

جدول شماره ۹- اولویت بندی نیازهای علمی بر اساس
آزمون فریدمن

ر - نیازهای علمی	
۳/۱۱	۱ - آشنایی با جنبش نرم‌افزاری و تولید علم
۳/۱۱	۲ - آشنایی با فناوری‌های اطلاعات
۲/۹۹	۳ - آشنایی با روش‌های تحقیق و پژوهش
۲/۹۷	۴ - آشنایی با روش‌های مطالعه و یادگیری
۲/۹۷	۵ - مهارت‌های تفکر خلاق و نوآوری
۲/۹۷	۶ - آشنایی با روش‌های مطالعه و یادگیری

مربع کای دو برابر با $47/380$ و درجه آزادی ۴ در سطح معنی‌دار $0/001$ بر اساس نتایج آزمون فریدمن می‌باشد. بر اساس جدول فوق در عرصه نیازهای علمی موضوع آشنایی با جنبش نرم‌افزاری و تولید علم $3/11$ در اولویت نخست و موضوع آشنایی با روش‌های مطالعه و یادگیری با $2/97$ در اولویت انتهایی قرار دارد. مقایسه میانگین نمرات در نیازهای تربیتی و آموزشی نشان می‌دهد که به ترتیب اهمیت نیازها عبارت‌اند از:

- ۱- عقیدتی-فرهنگی
- ۲- دفاعی-امنیتی
- ۳- روانشناختی
- ۴- علمی
- ۵- بصیرت سیاسی
- ۶- اجتماعی بسیجیان
- ۷- سازمانی-مدیریتی

بحث

باید توجه داشت که در نیازسنجی باید یک نیاز و تقاضا از مجموعه‌ی دستورالعمل‌ها، روش‌ها و سیاست‌ها به موضوعاتی آموزشی و کاربردی تبدیل شود، تحقق این مهم مستلزم مهارتی پیچیده است. از اینرو بحث نیازسنجی یک موضوع مهم در برنامه‌ریزی است و اگر برنامه‌ها بر اساس نیازهای واقعی تهیه و تدوین شوند، تحقق اهداف و اثر بخشی برنامه‌ها تا حدود زیادی تضمین خواهد شد. اصولاً توجه به نیازها معمولاً هم از طریق بررسی نظرات خبرگان صورت می‌پذیرد و هم از طریق مخاطبان که نیازسنجی اول را بالا به پایین و نیازسنجی دوم را از پایین به بالا اطلاق می‌کنند. هر دو روش دارای مزایا و محاسنی است (کثیری نژاد، ۱۳۸۴، عباس زادگان، ۱۳۷۹، فتحی

واجارگاه، ۱۳۸۵). این پژوهش به صورت ترکیبی از هر دو روش استفاده نموده تا به بهترین شکل به نیازهای واقعی دست یابد. در جدول شماره ۲ خلاصه نتایج مرحله اول و دوم نیازسنجی آمده است که به واقع احصای اولویت‌بندی نیازهای آموزشی و تربیتی از نظر خبرگان و دست‌اندرکاران نظام آموزشی تربیتی و آموزشی بسیج است. در این جدول آخرین موضوعات مورد توافق کارشناسان و خبرگان در خصوص موضوعات تربیتی و آموزشی بسیج احصاء و اولویت‌بندی شده است، در جداول ۳ تا ۹ یافته‌های پژوهش بر اساس رتبه‌های به‌دست آمده از نتایج آزمون فریدمن و نیازسنجی از مخاطبین در هفت موضوع کلی آمده است. که در هر محور اصلی چند زیر مجموعه بررسی و اولویت‌بندی شده است.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، در عرصه عقیدتی موضوع ولایت فقیه با $9/20$ در اولویت نخست و موضوع مهندسی فرهنگی با $6/73$ در رتبه نهایی قرار دارد.

در عرصه نیازهای بصیرت سیاسی موضوع آرمان‌های انقلاب اسلامی و پاسداری از آن‌ها با $4/2$ در اولویت نخست و موضوع فنون بررسی و تحلیل سیاسی با $3/73$ در اولویت انتهایی قرار دارد.

در عرصه نیازهای اجتماعی موضوع الگوی خانواده سالم $4/31$ در اولویت نخست و موضوع مهارت‌های اجتماعی با $3/81$ در اولویت انتهایی قرار دارد.

در عرصه نیازهای روانشناختی موضوع شناسایی و پرورش استعدادها $3/62$ در اولویت نخست و موضوع مهارت‌های ارتباطی (گفتاری، نوشتاری، و رفتاری) با $3/41$ در اولویت انتهایی قرار دارد.

در عرصه دفاعی - امنیتی موضوع امنیت ملی و دفاع همه جانبه با $4/18$ در اولویت نخست و موضوع عملیات روانی با $3/85$ در رتبه نهایی قرار دارد.

در عرصه نیازهای علمی موضوع آشنایی با جنبش نرم‌افزاری و تولید علم $3/11$ در اولویت نخست و موضوع آشنایی با روش‌های مطالعه و یادگیری با $2/97$ در اولویت انتهایی قرار دارد.

یافته‌های این پژوهش می‌تواند برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران نظام تربیتی بسیج را نیازها اساسی و مهم تربیتی و آموزشی و اولویت‌بندی هر کدام آشنا ساخته و در جهت برنامه‌ریزی اثربخش یاری رساند.

18- Wang, T.I., Su, C.Y., 2010, Construction and analysis of educational assessments using knowledge maps with weight appraisal of concepts, *Computer & Education* No. 55.

19- McDonald, Angus A., 2002, The Impact of individual differences on the equivalence of computer-based and paper-and- pencil educational assessments, *computer & Education* No. 39.

20- Pelgrum, W. J., 2002, Obstacles to the integration of ICT in education: results from a worldwide educational assessment, *Computer & Education* No. 37.

21- Frey, Andreas, Seitz, Nicki-Nils, 2009, Multidimensional adaptive testing in educational and psychological measurement: Current state and future challenges, *Studies in Educational Evaluation* No. 35.

22- Arthurs, Reber, *Dictionary of psychology* 1985

23- Hellmus, J, Owens, L, Smith, J, Groves, T & Hartnett, 2003, *physical plant's Training Needs*

24- Osseman, Disk, 2002, *Assessment of Training Needs in Dutch Addiction Services, The European Addiction raining Institute, A trainer's Tool Kit.*

25- Sleezer, C., 1992, needs assessment: Perspectives from the literature. *performance improvement quarterly*. 5(2)

26- Wachter, Jeffrey, 2001, *Training Needs Assessment of the Cooper Engineering Group at ADC, MA thesis in Training and Development, University of Wisconsin-Stout.*

منابع

۱- بزرگ‌زاده، مهدی، سادات طوسی، سید علی، ۱۳۷۶، تحقیق و بررسی نظام آموزش بسیج و آرایه الگوی بهینه، اداره آموزش ستاد مشترک سپاه

۲- حبیبی، محمد باقر، ۱۳۸۵، شاخص‌های فرهنگ و تفکر بسیجی رویکرد پژوهشی، سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج.

۳- حبیبی، محمد باقر، فقیری، مژگان، ۱۳۸۲، اصول، فنون و روش‌های نیاز سنجی، فصلنامه مدیریت تحقیقات دفاعی، دانشگاه امام حسین (ع).

۴- حبیبی، محمد باقر، ۱۳۸۷، معلم بسیجی، سازمان بسیج فرهنگیان

۵- کثیری‌نژاد، تقی، ۱۳۸۴، از نیاز سنجی تا نیاز آفرینی «با رویکرد آموزش سازمانی»، تهران، ستاد مشترک سپاه، مرکز برنامه‌ریزی و تالیف کتاب‌های درسی

۶- فتحی و اجارگاه، کوروش، زمستان ۱۳۸۴، نیازسنجی آموزشی (الگوها و فنون)، تهران، نشر آبیژ

۷- فتحی و اجارگاه، کوروش، زمستان ۱۳۸۵، نیازسنجی پژوهشی «مساله‌یابی پژوهشی و اولویت‌بندی طرح‌های تحقیقاتی ویژه مدیران و کارشناسان واحدهای پژوهشی»، تهران، نشر آبیژ

۶- سیف، علی‌اکبر، ۱۳۷۴، روانشناسی پرورشی، تهران، انتشارات آگاه تهران.

۷- سادات طوسی، سید علی، ۱۳۸۱، بررسی نظام آموزشی سپاه برای سرویس‌دهی به ارتش کشورهای دوست، اداره آموزش ستاد مشترک سپاه

۸- صمدی، محمد، ۱۳۷۸، بررسی نظام آموزش افسران سپاه و آرایه الگوی بهینه، اداره آموزش، ستاد مشترک سپاه.

۹- ضیایی، نجف‌آبادی محمدحسین، ۱۳۷۵، بررسی نیازهای آموزشی کارکنان مراکز تحقیقاتی منابع طبیعی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علامه طباطبایی

۱۰- علاقه‌مند، علی، ۱۳۸۱، مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی، تهران، نشر روان.

۱۱- عباس‌زادگان، سیدمحمد، ترک‌زاده، جعفر، ۱۳۷۹، نیاز سنجی آموزشی در سازمان‌ها، تهران، شرکت سهامی انتشار

۱۲- فیوضات، یحیی، ۱۳۸۱، مبانی برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، موسسه نشر روان.

۱۳- فرهادی، محمد، ۱۳۸۲، تدوین و اولویت‌بندی نیازهای پژوهشی پنج ساله نیروی مقاومت بسیج، مرکز مطالعات ارتش بیست میلیونی، سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج

۱۴- ملکی، حسن، اصول تعلیم و تربیت اسلامی از دیدگاه شهید مطهری (ره)، فصلنامه مصباح، تعلیم و تربیت اسلامی شماره ۰، فروردین و اردیبهشت، ۱۳۸۶

۱۵- یعقوبی، جعفر، ۱۳۸۱، کتاب آموزش سپاه، انتشارات اداره آموزش ستاد مشترک سپاه.

16- Vleuten, van der. Etc, 2010, the assessment of professional competence: building blicks of theory development, *Best Practice & Research Clinical Obstructs and Gynecology*.

17- Ross, John, A, 2008, *Cost-utility analysis in educational needs assessment*, Elsevier.